

Kostas Kariotakis. Cap a una poètica de la modernitat: del θείο Τραγούδι a la ταπεινή τέχνη χωρίς ύφος*

*Kostas Kariotakis. Towards a poetics of modernity:
from the θείο Τραγούδι to the ταπεινή τέχνη χωρίς ύφος*

Jesús Cabezas Tanco

Filòleg clàssic i neohel·lenista. Traductor al català de Kostas Kariotakis

Article rebut: 24 de novembre del 2019

Sol·licitud de revisió: 10 de gener del 2020

Article acceptat: 15 de febrer del 2020

Cabezas Tanco, Jesús. 2020. Kostas Kariotakis. Cap a una poètica de la modernitat: del θείο Τραγούδι a la ταπεινή τέχνη χωρίς ύφος. *Aérides* 1, pàgs. 7-18.

Resum: L'obra de Kostas Kariotakis (1896-1928) va suposar, en la primera dècada del període d'entreguerres, una profunda renovació del panorama poètic grec. El present article exposa el seu distanciament de l'escola atenesa neoromàntica i neosimbolista, partint del fet que una part significativa de la seua obra és manifestació explícita de la seua poètica i una reflexió sobre l'ofici i la condició de poeta.

Paraules clau: Kariotakis, entreguerres, poesia neogrega, generació dels 20

Abstract: The work of Kostas Kariotakis (1896-1928) marked a deep renewal of the Greek poetic scene in the first decade of the interwar period. This paper exposes his distancing from the neo-romantic and neosymbolist Athenian school, on the basis that a significant part of Kariotakis' work is an explicit manifestation of his poetry and a reflection on the function and condition of the poet.

Keywords: Kariotakis, interwar period, Modern Greek poetry, generation of 1920

Kariotakis és un creador preocupat —des dels primers poemes d'adolescència, en un període que va de 1913 a 1916, fins a la fi voluntària de la seua vida en juliol de 1928— per una única ambició: ser poeta. Aquesta obsessió explica per què una part significativa de la seua obra és manifestació explícita de la seua poètica i una reflexió sobre l'ofici i la condició de poeta. Maria Tsútsura (1997, 303) i Irene Loulakaki-Moore (2010, 6), des del camp de la traductologia, afirmen fins i tot que les nombroses traduccions fetes per Kariotakis d'altres poetes es poden entendre com una «excusa» per fer paleses la pròpia poètica i les seues afinitats. I és aquest afany per explicar-se el que ens ajuda a rastrejar els canvis i l'evolució en el seu estil. Així, la crítica de l'objecte de la poesia i la crítica de la literatura presents als darrers poemes (concretament els inclosos al poemari *Elegies i Sàtires*

* El present text correspon a la conferència pronunciada per Jesús Cabezas, el dia 15 d'abril de 2018, a la Residència d'Investigadors de Barcelona, dins el cicle organitzat per l'Associació Catalana de Neohel·lenistes amb el títol general «...i més visions de Grècia».

de 1927 i els tres últims poemes de 1928), actuen com a procediment renovador del seu discurs. Un altre indicador del canvi d'orientació operat és la ironia, recurs capaç de malmetre i «devaluar» la imatge «formada» i «formal» de la realitat.

Tal com apunta Dimitris Dimirulis, professor d'Història i Teoria de la Literatura a la universitat Pàndio d'Atenes i curador de la més recent edició de l'obra kariatokiana (Dimirulis 2017), Kariatakis suposa la ruptura amb el passat. «Kariatakis es va destacar», assenyala, «perquè sols ell féu un pas endavant, obrint camí a una nova escriptura poètica, desconeguda fins aleshores. En poc menys d'una dècada, la primera d'entreguerres, aconseguí canviar el rumb de la poesia grega».

Kariatakis esdevé paradoxalment el guia de la seua generació perquè abandona el camí recorregut fins aleshores amb els seus companys de l'escola atenesa neoromàntica i neosimbolista d'entreguerres, també dita la generació del 20. Resta tot sol com una fita en la poesia neogrega, amb la mateixa alçada i vàlua parella que un Kavafis per als poetes més joves; sense ells dos no es pot entendre la poesia ulterior en Grècia. Kariatakis s'avança sobre la resta convertint-se en un poeta sense parió entre els seus contemporanis.

Si fem un poquet d'història de la literatura, a les darreries del segle XIX dominava Europa una profunda sensació de malestar existencial i cultural, de decadència; una sensació, si se'm permet una expressió molt a la moda, de final de cicle. Sorgeixen aleshores tot un seguit de corrents i tendències en l'art i en la literatura (simbolisme, modernisme, nihilisme, decadentisme, dandisme, esteticisme), que, moguts per un sentiment de melangia i d'insatisfacció provocat per aquest *mal del segle*, busquen de renovar el llenguatge artístic i la mateixa societat. L'expressió reflecteix l'exaltació exacerbada dels sentiments i es torna sovint desmesurada, obscura i malaltissa. Eugeni d'Ors, el noucentista Xènius, els va jutjar molt severament: «—No, no era el sentimentalisme el nostre flac, ni l'ideologisme viciós, ni la sorda anarquia moral que ens mostraren els decadents a la fi de segle...».¹

En l'àmbit de la poesia, el simbolisme va néixer a França com una reacció contra romàntics i parnassians. Detesta dels primers el lirisme excessiu i el sentimentalisme embafós de les seues creacions, l'amanerament que havia acabat convertint-les en un clixé. Dels segons, el perfeccionisme fred i formalista que mata l'emoció. En el cas de Grècia, hi hagué dues onades: en la primera dècada del segle XX, la nova escola atenesa —Kostís Palamàs, Iannis Griparis i Apóstolos Melakhrinós— i, en la segona, els neosimbolistes de la generació del 20: Kostas Kariatakis, Napoléon Lapathiotis, Tel·los Agras, Mitsos Papanikolau, Maria Poliduri.

Com diu Dimitris Tsàkonas (1987, 103) al seu llibre *Poesia i societat al període d'entreguerres*, amb aquests darrers «d'un clima de salut es passa a un decadència. D'una poesia de les coses, a una poesia de la buidor de les coses, a una poesia del dolor», tot jugant amb el títol

¹ «Lletres a Tina II», *La Veu de Catalunya*, 4 d'agost de 1914.

del primer poemari publicat per Kariotakis en 1919, *El dolor de l'home i de les coses*. La consigna palamaica «el poeta viu a la societat» canvia a «el poeta viu a la poesia».

Crear significa cantar el dolor, i així conjurar-lo, falsejar-lo, fer-lo motiu literari, una il·lusió tancada en si mateixa, subjectiva i egoista. El dolor es transforma en poesia en un camí circular sense sortida, fins a l'extrem que el poeta s'aïlla de la realitat autèntica en convertir el seu dolor en una ficció poètica. La vida es fa poema en un espai fora de la realitat. Per tot això, els poemes tenen la qualitat de ser *νηπενθή φάρμακα* («remeis lenitius»), un producte estètic i delicat que resguarda del dolor i de la realitat. Aquesta és la visió de la generació del 20, tal com ho expressa Mitsos Papanikolau (2008, 49) en la primera estrofa del poema *Λυρικό* («Líric»), publicat a la revista *Μπουκέτο* (*Ram de flors*) en 1927:

Ήταν αλήθεια πως εζούσα
κάποια ζωή ξεχωριστή,
ζούσα όπως ήθελεν η Μούσα
κι όπως δεν ήθελε η ζωή.

Era cert que jo vivia
una vida gens comuna,
vivía no com la vida volia
sinó com volia la Musa.

O Ritsos, més irònic i punyent, en el poema *Ποιητές* («Poetes»), que dedica a Kariotakis en el seu primer poemari, *Tractor*, de 1934:

Αναμασάμε κάθε μέρα τα παλιά
χιλιοειπωμένα αισθήματά μας· εξηγούμε
το τάλαντό μας: «κελαηδούμε σαν
πουλιά»
την ασχολία μας τόσ'ωραία
δικαιολογούμε.
Για μας ο κόσμος όλος μόνο είμαστ' εμείς,
και τυλιγόμαστε, μανδύα μας, ένα τσίχο.
Μ' έπαρση εκφράζουμε τα πάθη της
στιγμής
σ'έναν —με δίχως χασμωδίες— μουσικό
στίχο.

Remasteguem cada dia els nostres vells sentiments
repetits milers de voltes; expliquem
el nostre talent: «cantem com els ocells»;
la nostra ocupació tan bellament és justificada.

Per a nosaltres el món sencer som només nosaltres
i ens envoltem, el nostre abric, d'un mur.

Expressem amb petulància les passions efímeres
en un —sense hiatus— vers musical.

(vv. 19-24)

En l'obra de Kariotakis hi ha tres etapes: una primera d'adolescència, que va —ja ho hem dit— de 1913 a 1916, o fase zero sense gens d'interès, perquè no presenta encara cap dels trets de la veritable personalitat com a poeta de Kariotakis, és una poesia convencional imitadora de les lectures que llavors feia a les revistes per a joves; la segona, de 1917 a 1922, és precisament l'etapa neosimbolista de què hem parlat adés; i la tercera o de maduresa, que podem situar en algun moment entre els anys 22 a 24 i que acaba, òbviament, l'any 28, en què supera els postulats dels seus companys de generació per obrir la poesia grega a la modernitat i que és la més atractiva i original.

Un element fonamental a l'hora d'analitzar la trajectòria creativa és l'estudi de les paraules-clau que fa servir Kariotakis per referir-se a la poesia i a la labor del poeta. Totes elles són metàfores de *ποίηση* («poesia») i tenen el valor constant de símbol per expressar el seu quefer com a poeta i la valoració d'aquest. Kariotakis explota el camp semàntic de la veu,

el so i la paraula (secundàriament les aromes i els colors), mitjançant una associació metafòrica gairebé sinestèsica: el cant del poeta es transforma en el refilet dels ocells, la remor del vent entre el fullatge, el brogit de la tempesta o les aromes d'una vesprada... Aquestes paraules clau ens permeten descobrir com va evolucionar la seua concepció de la labor creadora.

En l'etapa neosimbolista trobem una plètora d'aquestes: *άρπα* 'arpa', *αηδόνι* 'rossinyol', *λουλούδι* 'flor', *κελάδημα* 'refilet', *λαλιά* 'parla', *άρωμα* 'aroma', *στόμα* 'boca', *γέλιο* 'rialla', *τραγούδι* 'cançó', *ευωδιά* 'fragància'. En *Πληγωμένοι Θεοί* (*Déus Ferits*), la primera unitat de *Νηπενθή* (*Lenitius*), el segon poemari aparegut en 1921, els vuit poemes que la formen són tots ells *ποιήματα ποιητικής* («poemes de poètica»), si considerem, amb Iorgos Savidis (1992, 315), que «els cavallers del Somni» al poema «Don Quixots» són els poetes.

Per sobre de tots, el poema on exposa de manera més clara —i també amb més bellesa— la poètica ja esmentada de la generació del 20 és *Ευγένεια* («Noblia»):²

Κάνε τον πόνο σου *άρπα*.
Και γίνε σαν *αηδόνι*,
και γίνε σα *λουλούδι*.
Πικροί όταν έλθουν χρόνοι,
κάνε τον πόνο σου *άρπα*
και πε τονε *τραγούδι*.

Μη δέσεις την *πληγή* σου
παρά με *ροδοκλώνια*.
Λάγνα σου δίνω *μύρα*
—για *μπάλσαμο*— και *αφιόνια*.
Μη δέσεις την *πληγή* σου,
και το *αίμα* σου, *πορφύρα*.

Λέγε στους θεούς «να *σβήσω!*»
μα *κράτα* το *ποτήρι*.
Κλότσα τις *μέρες* σου *όντας*
θα σου 'ναι *πανηγύρι*.
Λέγε στους θεούς «να *σβήσω!*»
μα *λέγε* το *γελώντας*.

Κάνε τον πόνο σου *άρπα*.
Και *δρόσισε* τα *χείλη*
στα *χείλη* της *πληγής* σου.
Ένα *πρωί*, ένα *δείλι*,
κάνε τον πόνο σου *άρπα*
και *γέλασε* και *σβήσου*.

Fes del teu dolor una arpa.
Sigues com el rossinyol,
sigues com la flor.
Quan vinguen temps d'amargura,
fes del teu dolor una arpa
i entona la teua cançó.

No embenes la teua nafra
sinó amb branquillons curulls de roses.
Jo t'oferec un oli perfumat i lasciu
—com a bàlsam— i narcòtics.
No embenes la teua nafra
i la teua sang, porpra.

Digues als déus «*muira jo!*»
però tingues un got a les mans.
Clava una puntada als teus dies
quan siguen una festa.
Digues als déus «*muira jo!*»
però dis-ho rient.

Fes del teu dolor una arpa.
I refresca't els llavis
als llavis de la teua nafra.
Un matí, un vespre,
fes del teu dolor una arpa
i desapareix amb un somriure.

Podem afegir l'exemple d'altres dos poemes: *Σε παλαιό συμφοιτητή* («A un antic company d'estudis»):³

² *O Nouμάς*, 17 d'octubre de 1920, pàg. 241.

³ *O Nouμάς*, 24 d'octubre de 1920, pàg. 259.

Τριγύρω θα 'ναι ωραία πλατύς ο ορίζοντας,
και θα 'ναι το τραγούδι μου σαν κλάμα.

Al voltant serà esplèndid el vast horitzó
i la meua cançó serà com un plor.

(vv. 19-20)

I [Κι αν έσβησε σαν ίσκιος...] ([«Encara que s'ha apagat com una ombra...»]):⁴

κι αν έχει, πριν ανοίξει, το λουλούδι
στον κήπο της καρδιάς μου μαραθεί,
το λεύτερο που εσκέφτηκα τραγούδι
κι αν ξέρω πως ποτέ δε θα ειπωθεί:

encara que abans d'obrir-se, s'ha marcit
la flor en el jardí de mon cor,
encara que sé que mai no serà entonat
el cant de llibertat que vaig concebre;

κι αν έθαψα την ίδια τη ζωή μου
βαθιά μέσα στον πόνο που πονώ—

encara que he soterrat ma pròpia vida
pregonament en el dolor que sofrec—

(vv. 5-10)

I amb 1922 arriba l'etapa de plena maduresa en la personalitat poètica de Kostas Kariotakis. Arrossegat per la realitat històrica, la seua concepció de la poesia i de la tasca com a creador entra en crisi. És l'any en què l'esforç bèl·lic desplegat per la nació hel·lènica durant una llarga dècada de guerres balcàniques i la Gran Guerra va fer fallida. La catàstrofe del '22 posa fi tràgicament als somnis i ensorra tota esperança en el futur.

Bádenas de la Peña (1993, 117) considera que Kariotakis és l'únic entre els poetes d'aquesta època que, per via de la ironia, afronta la realitat per donar compte d'ella.⁵ En un vessant més polític, hi ha un conjunt de poemes, sobretot a les *Sàtires*, en què Kariotakis aborda la vida funcional (Μίσθια δουλειά, «Treballs mercenaris», Δημόσιοι υπάλληλοι, «Empleats públics»), la situació política (Η πεδιάς και το νεκροταφείον, «La plana i el cementiri») o el militarisme (Εις Ανδρέαν Κάλβον, «A Andreas Kalvos», Ο Μιχαλός, «Mikhaliós»).

Aquesta crisi amb múltiples dimensions en Kariotakis —nacional, social, *professional*, personal i existencial— es reflecteix en les paraules clau que fa servir ara. Ja no s'escolta el so d'una veu humana ni una cançó. El que ara se sent és un crit, un clam, un plany (αχός, κραυγή, λυγμός), o una música discordant: ήχους παράφωνους («melodies dissonants»), παράταιρος ήχος τυμπάνου («el toc desacordat d'un tambor»). Com per exemple en Κριτική («Crítica»):⁶

⁴ Ο *Νουμάς*, 14 de setembre de 1920, pàg. 612.

⁵ «Por una parte los poetas griegos parecían evitar sistemáticamente el presente en toda su complejidad trágica —pensemos que la catástrofe del '22 estaba aún muy reciente—. Kariotakis se aproximó algo —por medio de la ironía— a lo que la mayoría de los poetas demoticistas se resistían a abordar, y que, como mucho, lo escondían tras una fachada de folklorismo pseudohistórico y objetivamente reaccionario, con tal de no afrontar la catástrofe. Palamás, con algunos acentos auténticamente trágicos, carecía de fuerza por la hojarasca retórica. Sikelianós, antes de la SGM, estaba demasiado absorto en el lirismo como para descender de su Parnaso dionisiaco particular y mezclarse con las angustias de sus desgraciados coetáneos. La falta de sentido histórico de la propia época había llevado a la poesía griega a una visión parnasiana, historicista y fosilizada del pasado».

⁶ *Ελεγεία και Σάτιρες*, desembre de 1927.

Δεν είναι πια τραγούδι αυτό, δεν είναι αχός
ανθρώπινος. Ακούγεται να φτάνει
σαν τελευταία κραυγή, στα βάρη της νυχτός,
κάποιου πόχει πεθάνει.

Açò ja no és una cançó, no és
cap so humà. Se sent arribar,
del fons de la nit, com clam darrer
d'algú que ha mort.

I, en un altre poema, [Τί νέοι που φτάσαμεν εδώ...] ([«Que joves arribàrem ací...»]):⁷

υπόκωφος από μακριά η φωνή μας φτάνει αχός. la nostra veu ens torna de lluny sorda remor.

(v. 8)

En opinió de Roderick Beaton (1996, 172), Kariotakis, a «Crítica», fa al·lusió directa a Palamàs per rebatre la seua fe en el poder de la poesia, que sovint caracteritza com a τραγούδι 'cançó' o μουσική 'música'. Des del nostre punt de vista, tal com hem exposat, Kariotakis ací explícita el canvi de rumb en la seua pròpia poesia. Que Kariotakis feia servir τραγούδι com a paraula-clau en el període anterior ja s'ha dit i no cal repetir-ho. És, a parer nostre, més aviat una autoal·lusió.

La fe en l'ofici de poeta s'ha perdut, ja no és la poesia el recer que l'aixopluga ni és l'arpa que toca una cançó bonica i dolça com un rossinyol o com una flor (el simbolisme, recordem-ho, cercava de ser musical, suggeridor, evanescent). La música es torna disharmònica, sincopada i estrident en polsar ara les cordes d'una guitarra destrempada. L'ofici de poeta d'ací en avant esdevé també objecte de la seua burla; així en [Είμαστε κάτι ξεχαρβαλωμένες...] ([«Som com guitarres destrempades...»]):⁸

Είμαστε κάτι ξεχαρβαλωμένες
κιθάρες. Ο άνεμος, όταν περνάει,
στίχους, ήχους παράφωνους ξυπνάει
στις χορδές που κρέμονται σαν καδένες.

Στο σώμα, στην ενθύμηση πονούμε.
Μας διώχνουνε τα πράγματα, κι η ποίησις
είναι το καταφύγιο που φθονούμε.

Som com guitarres destrempades.
El vent, quan passa,
desperta versos, melodies dissonants
En les cordes que pengen com cadenes.

El cos i la memòria ens fan mal.
Les coses ens acuiten i la poesia
és el recer que envegem.

(vv. 1-4 i 12-14)

El poema de Ritsos que se citava més amunt té precisament el seu origen en el gir d'orientació fet per la poesia del mestre admirat i, fins i tot, el seu model: [Όλοι μαζί...] («[Tots ensems...]»):⁹

Όλοι μαζί κινούμε, συρφετός,
γυρεύοντας ομοιοκαταληξία.
Μια τόσο ευγενικιά φιλοδοξία
έγινε της ζωής μας ο σκοπός.

Αλλάζουμε με ήχους και συλλαβές
τα αισθήματα στη χάρτινη καρδιά μας,

Tots ensems, una turba, ens belluguem
a la recerca de rima.
Una ambició tan noble ha esdevingut
l'objecte de la nostra vida.

Transformem amb sons i síl·labes
els sentiments al nostre cor de paper,

⁷ Μούσα, abril de 1922, pàg. 133.

⁸ Ελεγεία και Σάτιρες, desembre de 1927.

⁹ Νέα Γράμματα, gener de 1924, pàg. 6-7.

δημοσιεύουμε τα ποιήματά μας,
για να τιτλοφορούμεθα ποιητές.

Αφήνουμε στο αγέρι τα μαλλιά
και τη γραβάτα μας. Παίρνουμε πόζα.
Ανυπόφορη νομίζουμε πρόζα
των καλών ανθρώπων τη συντροφιά.

Μόνο για μας υπάρχουν του Θεού
τα πλάσματα και, βέβαια, όλη η φύσις.
Στη Γη για να στέλνουμε ανταποκρίσεις,
ανεβήκαμε στ' άστρα τ' ουρανού.

Κι αν πειναλέοι γυρνάμε ολημερίς,
κι αν ξενοχτούμε κάτω απ' τα γεφύρια,
επέσαμε θύματα εξιλαστήρια
του «περιβάλλοντος», της «εποχής».

publiquem els nostres poemes
per tal de rebre el títol de poetes.

Deixem anar al vent els cabells
i la nostra corbata. Adoptem una posa.
Insuportable prosaisme ens sembla
la companyia dels bons homes.

Sols per nosaltres existeixen les obres
del Creador i, certament, tota la natura.
Per enviar notícies nostres a la Terra,
hem pujat a les estrelles.

I si anem famolencs tot el dia,
si passem les nits sota els ponts,
és perquè som bocs expiatoris
de «l'època» i de «l'ambient».

Hi ha més exemples d'aquesta crisi d'identitat com a poeta: [Σαν δέσμη από τριαντάφυλλα...] («[Com un pom de roses...]»)¹⁰

Η σκέψις, τα ποιήματα,
βάρος περιττό.

Έχω κάτι σπασμένα φτερά.

La pensa, els poemes,
un pes inútil.

Tinc unes ales malmeses.

(vv. 11-13)

El desengany en la funció de la tasca creadora ja s'intuïa en una de les elegies, escrita en 1922: Υστεροφημία («Fama pòstuma»)¹¹

Το θάνατό μας χρειάζεται η άμετρη γύρω
φύση
και τον ζητούν τα πορφυρά στόματα των
ανθών.
Αν έρθει πάλιν η άνοιξη, πάλι θα μας αφήσει,
κι ύστερα πια μήτε σκιές δεν είμεθα σκιών.

Το θάνατό μας καρτερεί το λαμπρό φως του
ηλίου.
Τέτοια θα δούμε ακόμη μια δύση θριαμβική,
κι ύστερα φεύγουμεν από τα βράδια του
Απριλίου,
στα σκοτεινά πηγαίνοντας βασίλεια πέρα κει.

Μόνο μπορεί να μείνουνε κατόπι μας οι σίχοι
δέκα μονάχα σίχοι μας να μείνουνε, καθώς
τα περισσότερια που σκορπούν οι ναυαγοί στην
τύχη,
κι όταν φέρουν το μήνυμα δεν είναι πια
καιρός.

La natura immensa a l'entorn necessita la nostra mort
i l'exigeixen les purpúries boques de les flors.
Si un altre cop ve la primavera, un altre cop ens deixarà,
i al capdavant ja ni d'ombres ombres som.

L'esplendent llum del sol espera la nostra mort.
Encara veurem el triomf d'un ocàs semblant
i després fugirem dels vespres d'abril,
anant cap als regnes obscurs, més enllà.

Només queden darrere nostre si de cas els versos,
deu versos nostres resten tan sols, com els coloms
que escampen els naufrags a l'atzar
i quan porten el missatge ja no és temps.

¹⁰ Κυριακή του Ελευθέρου Βήματος, 18 de desembre de 1927.

¹¹ Μούσα, setembre de 1922, pàg. 25.

El fracàs de la poesia el mena de cap a una crisi d'identitat i a l'angoixa existencial. En qüestionar-se el valor de la seua activitat, Kariotakis també posa en dubte la seua pròpia vida; així en [Άλογα μαύρα, θίασος ιπποδρομίου...] («[Negres corsers, *troupe* del circ...]»).¹²

Άλογα μαύρα, θίασος ιπποδρομίου, πετούνε
 οι σκέψεις τώρα, φεύγοντας τη μάστιγα του
 λόγου.
 Κι είμαι ένας κλόουν τραγικός, που οι
 άνθρωποι θα δούνε
 να παίζει, να συντρίβεται με την σπλή του
 αλόγου.

Negres corsers, *troupe* del circ, s'envolen
 els pensaments de seguida, fugint l'assot de la paraula.
 I sóc un clown tràgic, que els homes han de veure
 com l'esbocina, en fer el seu número, la peüngla d'un cavall.

Com en [Ένα ξερό δαφνόφυλλο...] («[Una fulla seca de llorer...]»).¹³

Ένα ξερό δαφνόφυλλο την ώρα αυτή θα
 πέσει,
 το πρόσχημα του βίου σου, και θ'
 απογυμνωθείς.
 Με δέντρο δίχως φύλλωμα θα παρομοιωθείς,
 που το χειμώνα απάντησε στου δρόμου εκεί
 τη μέση.
 Κι αφού πια τότε θα 'ναι αργά νέες χίμαιρες
 να πλάσεις
 ή ακόμη μια επιπόλαιη και συμβατική χαρά,
 θ' ανοίξεις το παράθυρο για τελευταία φορά,
 κι όλη τη ζωή κοιτάζοντας, ήρεμα θα
 γελάσεις.

Una fulla seca de llorer caurà en aquesta hora,
 pretext del teu viure, i restaràs tot nu.
 Semblaràs un arbre despullat que es trobà
 amb l'hivern al bell mig del carrer.

I com llavors ja serà tard per a forjar noves quimeres
 o fins i tot una frívola i convencional alegria,
 obriràs la finestra per última vegada
 i, mirant la vida, riuràs serenament.

I també en Ανδρείκελα («Titelles»)¹⁴

Σα να μην ήρθαμε ποτέ σ' αυτή τη γη,
 σα να μένουμε ακόμη στην ανυπαρξία.
 Σκοτάδι γύρω δίχως μια μαρμαρυγή.
 Άνθρωποι στων άλλων μόνο τη φαντασία.
 Από χαρτί πλασμένα κι από δισταγμό
 ανδρείκελα,
 στις Μοίρας τα δυο τυφλά χέρια,
 χορεύουμε, δεχόμαστε τον εμπαιγμό,
 άτονα κοιτώντας, παθητικά, τ' αστέρια.

Com si no haguéssem atés mai aquesta terra,
 com si restàssem encara en la inexistència.
 Foscúria al voltant sense cap fulgor.
 Homes només en la imaginació dels altres.

Fets de paper i d'incertesa, titelles
 en les dues mans cegues del Destí,
 ballem, rebem la burla mentre mirem
 sense esma, passivament, els astres.

(vv. 1-8)

El sentiment de futilitat i de l'ideal perdut deixa pas a un posicionament crític davant de la realitat. La poesia ja no pot ser el producte estètic que servia de vehicle per a expressar l'εγωπάθεια («egolatria») en què vivia instal·lat el poeta abans. Kariotakis arriba a la

¹² *Ελεγεία και Σάτιρες*, desembre de 1927.

¹³ *Νεοελληνική Τέχνη*, març de 1927, pàg. 17.

¹⁴ *Νέα Ζωή*, 15 de gener de 1924, pàg. 448 (enviat en octubre de 1923).

realitat de manera conscient i dolorosa en un camí que el porta del θείο Τραγούδι («divina Cançó») a la ταπεινή τέχνη χωρίς ύφος («art humil sense estil»); així en «Byron»:¹⁵

Ένωσεν ότι
του ήσαν οι στίχοι
άχαρη τύχη
και ματαιότη.

Η ορμή του η πρώτη
πια δεν αντήχει,
αλλά, στα τείχη,
ένδοξη νιότη.

Γίνονται οι γέροι
γαύροι. Θα ορμήσει
ανδρών λουλούδι.

Κι ο Μπάιρον ξέρει
πώς να το ζήσει
το θείο Τραγούδι.

S'adonà que els versos
eren per a ell
trist destí
i vanitat.

La seua empenta primera
ja no ressonava,
però, als murs,
una gloriosa juvença.

Els vellards s'han tornat
tot coratge. A l'assalt marxarà
la flor dels homes

i Byron ha comprés
com cal viure
la divina Cançó.

El seu elevat ideal de la poesia ha fracassat i és la realitat la que ve en socors del poeta per mostrar-li com cal que visca la seua condició de creador. Davant de la realitat no es pot adoptar una posa —com passava a la sàtira [«Tots ensems...»]—, cal conrear un art més humil; així en Εμβατήριο πένθιμο και κατακόρυφο («Marxa fúnebre i vertical»):¹⁶

Στο ταβάνι βλέπω τους γύψους.
Μαϊανδροί στο χορό τους με τραβάνε.
Η ευτυχία μου, σκέπτομαι, θα 'ναι
ζήτημα ύψους.

Σύμβολα ζωής υπερτέρας,
ρόδα αναλλοίωτα, μετουσιωμένα,
λευκές άκανθες ολόγυρα σ' ένα
Αμάλθειο κέρασ.

(Ταπεινή τέχνη χωρίς ύφος,
πόσο αργά δέχομαι το δίδαγμα σου!)
Όνειρο ανάγλυφο, θα 'ρθώ κοντά σου
κατακορύφως.

Οι ορίζοντες θα μ' έχουν πνίξει.
Σ' όλα τα κλίματα, σ' όλα τα πλάτη,
αγώνες για το ψωμί και το αλάτι,
έρωτες, πλήξη.

Α! πρέπει τώρα να φορέσω
τ' ωραίο εκείνο γύψινο στεφάνι.
Έτσι, με πλαίσιο γύρω το ταβάνι,
πολύ θ' αρέσω.

Al sostre veig els guixos.
Els meandres em prenen en llur ball.
La meua felicitat, pense, serà
una qüestió d'altura.

Símbols d'una vida superior,
roses immutables, transsubstanciades,
blancs acants al voltant d'un
corn de l'abundància.

(Art humil i sense estil,
que tard rep la teua lliçó!)
Somni en relleu, vindré al teu costat
verticalment.

Els horitzons acabaran ofegant-me.
En tots els climes, en totes les latituds,
lluites pel pa i la sal,
amors, tedi.

Ah! ara cal que em pose
aquesta bella corona de guix.
Així, amb el sostre com a marc,
de segur que resulte encisador.

¹⁵ *Νέα Τέχνη*, abril de 1924, pàg. 50.

¹⁶ *Κυριακή του Ελευθέρου Βήματος*, 18 de desembre de 1927.

Kariotakis crea un estil i uns modes expressius nous amb una veu original notablement audaç. És el poeta de la seua generació que arriba més prop d'una reformulació de la seua poesia. La ταπεινή τέχνη χωρίς ύφος («art humil sense estil») substitueix els versos musicals i lleugers, rítmics i equilibrats, per freqüents hipèrbatons, forts encavalcaments i la fractura del ritme que capgiren «l'harmonia mètrica i la puresa del vers» (Dounia 2014, 30).

Kariotakis també renova el discurs poètic en incorporar el lèxic de la vida moderna i quotidiana: el vocabulari de la cultura cosmopolita de l'època farcit d'estrangerismes; les expressions buides i tòpiques de la crítica literària del moment; les fórmules del llenguatge de la milícia; la fraseologia de l'administració pública en l'arçaitzant llengua oficial, la *katharévoussa*, etc. Com afirma el poeta i professor Mimis Suliotis (2000, 173, citat per Voutsas 2008, 523), les paraules de la quotidianitat que tria el poeta «formulen l'absurd del món amb la racionalitat més gran possible».

En els poemes d'aquesta darrera etapa es produeix alhora una doble ruptura amb els postulats de la generació del 20: d'un costat, mitjançant l'exageració paròdica de la poètica simbolista, fent ús d'una expressivitat excessiva, del sarcasme, de la barreja de patetisme i humor, de la contínua burla. D'un altre, amb la fractura del jo i la seua dissolució, que anticipen la nova poesia i fan de Kariotakis el primer gran poeta modern en la literatura grega.

Relacionats amb aquesta fractura del jo i la crisi existencial són un grup de poemes escrits en l'últim any de sa vida que formen el que podríem anomenar «cicle de la mort i del suïcidi», on el poeta revela de manera més o menys oberta la decisió que acabaria prenent. Com ara el darrer que hem llegit, «Marxa fúnebre i vertical», on —amb el sostre a tall de corona fúnebre— el poeta s'enlaira cap als cels en còmica paròdia de l'assumpció de la Verge. En un altre to més contingut, el poema també esmentat [«Una fulla seca de llover...»], recordem quan diu «obriràs la finestra per última vegada». En aquest grup cal incloure una de les sàtires més conegudes, *Ιδανικοί αυτόχειρες* («Suïcides ideals»), que podem llegir en clau autobiogràfica: ens confessa —això sí, amb mordaç ironia— les seues vacil·lacions a l'hora de dur a terme el seu propòsit.

Els darrers poemes, escrits en 1928, també formen part d'aquest cicle: [Όταν κατέβουμε...], [«Quan baixem...»], *Αισιοδοξία*, «Optimisme», i *Πρέβεζα*, «Préveza».

En «Optimisme»¹⁷ aquest «optimisme» no és sinó la forma més aguda i més corrosiva d'ironia ontològica: el poeta està a tocar, si no ja dins, de το μαύρο αδιέξοδο («el negre atzucac»), de τα όρια της σιγής («els llindars del silenci»):

Ας υποθέσουμε πως δεν έχουμε φτάσει
στο μαύρο αδιέξοδο, στην άβυσσο του νου.

Suposem que no hem arribat encara
al negre atzucac, als abismes de la ment.

Ας υποθέσουμε πως δεν έχουμε φτάσει
από εκατό δρόμους τα όρια της σιγής,

Suposem que no hem arribat encara,
seguint cent camins, als llindars del silenci,

¹⁷ Abril-maig de 1928. Primera publicació a *Νέα Εστία*, 6, 63, 1 d'agost de 1929, pàg. 595.

κι ας τραγουδήσουμε, το τραγούδι να μοιάσει
 νικητήριο σάλπισμα, ξέσπασμα κραυγής—
 τους πυρρούς δαίμονες, στα έγκατα της γης,
 και, ψηλά, τους ανθρώπους να διασκεδάσει.

i encetem el cant —i que el nostre cant siga
 com un toc de victòria, com l'esclat d'un crit—
 perquè pugua distreure els dimonis roents,
 a les entranyes de la terra, i, a dalt, els homes.

(vv. 1-2 i 19-24)

I la traca final (perdoneu la valencianada), que és haver de morir per no morir de fàstic:
 Πρέβεζα («Préveza»)¹⁸

Θάνατος είναι οι κάργες που χτυπιούνται
 στους μαύρους τοίχους και στα κεραμίδια,
 θάνατος οι γυναίκες που αγαπιούνται
 καθώς να καθαρίζουνε κρεμμύδια.

Fan fàstic les gralles que es colpegen
 contra els negres murs i contra les teules,
 fàstic les dones que es lliuren a l'amor
 igual que si estiguessen pelant cebes.

Θάνατος οι λεροί, ασήμαντοι δρόμοι
 με τα λαμπρά, μεγάλα ονόματά τους,
 ο ελαιώνας, γύρω η θάλασσα, κι ακόμη
 ο ήλιος, θάνατος μέσα στους θανάτους.

Fàstic els carrers bruts i insignificants
 amb llurs il·lustres grans noms,
 l'olivereda, el mar a l'entorn, i fins i tot
 el sol, fàstic entre fàstics.

Θάνατος ο αστυνόμος που διπλώνει,
 για να ζυγίσει, μια «ελλιπή» μερίδα,
 θάνατος τα ζουμπούλια στο μπαλκόνι
 κι ο δάσκαλος με την εφημερίδα.

Fàstic el policia que embolica,
 per pesar-la, una ració «escassa»,
 fàstic els jacints en el balcó
 i el mestre amb el diari.

Βάσις, Φρουρά, Εξηκονταρχία Πρεβέζης.
 Την Κυριακή θ' ακούσουμε τη μπάντα.
 Επήρα ένα βιβλιάριο Τραπεζής,
 πρώτη κατάθεσις δραχμαί τριάντα.

Base i guarnició, tropa de Préveza.
 Diumenge escoltarem la banda.
 He obert una llibreta d'estalvis,
 primer dipòsit, dracmes trenta.

Περπατώντας αργά στην προκουμαία,
 «υπάρχω;» λες, κι ύστερα: «δεν υπάρχεις!»
 Φτάνει το πλοίο. Υψωμένη σημαία.
 Ίσως έρχεται ο κύριος Νομάρχης.

Camines lentament pel moll, et dius
 «Existesc?», i després: «No existeixes!»
 Arriba el vaixell. La bandera és hissada.
 Potser ve a bord el senyor Prefecte.

Αν τουλάχιστον, μέσα στους ανθρώπους
 αυτούς, ένας επέθαινε από αηδία...
 Σιωπηλοί, θλιμμένοι, με σεμνούς τρόπους,
 θα διασκεδάσαμε όλοι στην κηδεία.

Si almenys, entre tota aquesta
 gent, algú morís d'avorriment...
 Trists i silenciosos, amb greu port,
 ens distrauríem tots a les exèquies.

Aquest nou univers creatiu, fornit amb els bocins que Kariotakis salva de la crisi, el duu a les portes de la modernitat. Manllevant de nou les paraules de Dimitris Dimirulis (2016, 26), la seua obra actua de pont entre la tradició simbolista i la poesia moderna. L'acosten a aquesta última l'afinitat de procediments, de trets estilístics i temàtics, tant pel que fa al llenguatge com a l'experiència vital que sustenta la visió poètica. I és en aquest moment que Kariotakis arriba al cim en la seua trajectòria i es fa sentir, per poc de temps però suficient per ocupar un lloc destacat dins la poesia neogrega, la seua veu amb major força i originalitat que mai abans.

¹⁸ *Νέα Εστία*, 15 d'agost de 1930, pàg. 843, amb el títol *Επαρχία* («Província»).

BIBLIOGRAFIA

- Bádenas de la Peña, Pedro. 1993. «Eliot en Seferis. Influencia y creatividad». *Erytheia* 14: 111-124.
- Beaton, Roderick. 1996. *Εισαγωγή στη νεότερη ελληνική λογοτεχνία*. Atenes: Εκδόσεις Νεφέλη.
- Dimirulis 2016 = Δημηρούλης, Δημήτρης. 2016. «Στο κατώφλι του Καρυωτάκη», *The Athens Review of Books* (deseembre).
- Dimirulis 2017 = Δημηρούλης, Δημήτρης. 2017. *Κ. Γ. Καρυωτάκης. Ποιήματα και πεζά. Επιμέλεια*. Atenes: Εκδόσεις Gutenberg.
- Dounia, Christina. 2014. «"Beyond the dream and over the earth!" *Elegy and Satires*», *Greek poets*. Kostas Karyotakis. Atenes: Kathimerini.
- Loulakaki-Moore, Irene. 2010. *Seferis and Elytis as Translators: Byzantine and Neohellenic Studies*. Berna: Verlag Peter Lang.
- Papanikolau 2008 = Παπανικολάου, Μήτσος. 2008. *Ποιητικά έργα. Απαντα τα Ευρεθέντα*. Επιμέλεια Μιχαήλ Χ. Ρέμπας. Tessalònica: Universitat Aristotèlica de Tessalònica.
- Savidis 1992 = Σαββίδης, Γ. Π. 1992. *Κ. Γ. Καρυωτάκης. Τα ποιήματα (1913-1928)*. Επιμέλεια. Atenes: Εκδόσεις Νεφέλη.
- Suliotis 2000. Σουλιώτης, Μίμης. 2000. «Καβάφης-Καρυωτάκης: βίοι παράλληλοι», en *Η ποίηση του κράματος: μοντερνισμός και διαπολιτισμικότητα στο έργο του Καβάφη*. Επιμέλεια Μιχάλης Πιερός. Ιράκλιο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης.
- Tsàkonas 1987 = Τσάκωνας, Δημήτρης. 1987. *Λογοτεχνία και Κοινωνία στο Μεσοπόλεμο*. Atenes: Εκδόσεις Κάκτος.
- Tsútsura 1997 = Τσούτσουρα, Μαρία. 1997. *Μετάφραση και ερμηνευτική*, Atenes: Εκδόσεις Έψιλον.
- Voutsas, Stella 2008. «Kostas Kariotakis, Mario Benedetti y el "realismo burocrático"» *Lectura y signo* 3: 513-528.